

e-ISSN 2710-3986

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ

# ***ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ***

PROBLEMS OF EDUCATION

2(103)/2025

ELECTRONIC SCIENTIFIC JOURNAL

DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.2-103.2025>

eISSN 2710-3986

<https://imzo-journal.org.ua>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА  
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Категорія «Б»

# ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

**Випуск 2 (103)**

Київ – 2025

DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.2-103.2025>

eISSN 2710–3986

УДК 37

П 78

Рекомендовано Вченою радою ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (протокол № 7 від 29 жовтня 2025 р.)

Засновник: Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»

Адреса редакції: 03035, Київ, вул. Митрополита Василя Липківського 36, каб. 319 б, тел.: (044) 248–25–14, e-mail: p\_education@ukr.net

Головний редактор: Пушкарьова Т. О. – д-р пед. наук, професор, член–кореспондент НАПН України

*Редакційна колегія:*

Бульвінська О.І. – канд. пед. наук, старший науковий співробітник; Малечко Т. А. – канд. пед. наук, доцент (*відповідальний редактор*); Заєць С. В. – канд. екон. наук, доцент; Голіяд І. С. – канд. пед. наук, старший дослідник; Калмиков Г. В. – канд. пед. наук, доцент; Ребрина А. А. – канд. пед. наук, доцент; Крюкова Є. С. – канд. пед. наук, доцент; Коломоєць Г. А. – канд. пед. наук, старший дослідник; Мисан І. В. – канд. пед. наук, доцент; Пермінова Л. А. – канд. пед. наук, доцент; Солтик О. О. – д-р. пед. наук, професор; Путров С. Ю. – д-р. філос. наук, професор; Султанова Л. Ю. – д-р. пед. наук; Трима К. А. – канд. політ. наук; Уваркіна О. В. – д-р філос. наук, професор, заслужений працівник освіти України; Sajtos–Zapotocsnaja Natália – доктор філософії (PhD)

П 78 Проблеми освіти: збірник наукових праць. Електронне видання ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». К., 2025. Вип. 2 (103). 629 с.

У збірнику наукових праць відображено результати досліджень з теоретичних, методологічних і методичних проблем вищої освіти в контексті євроінтеграції, актуальних питань дошкільної, початкової і середньої освіти на шляху реформування, порівняльного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку професійної освіти, інноваційних форм та методів навчання в системі освіти, розвитку та формування особистості в освітньому процесі.

Для науковців, вчителів, викладачів, слухачів інститутів післядипломної освіти, докторантів, аспірантів, студентів.

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів. За точність викладеного матеріалу відповідальність покладено на авторів. Рукописи рецензуються редакційною колегією та перевіряються у системі унікальності текстів. У разі передруку матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

©Державна наукова установа  
«Інститут модернізації змісту освіти», 2025

eISSN 2710–3986

© Автори статей

## ЗМІСТ

### ВИЩА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

|                                                                                                                                                                |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. Євген БАЖЕНКОВ, Мирослав ДУТЧАК<br>СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ У ФОРМУВАННІ<br>КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ<br>КУЛЬТУРИ І СПОРТУ..... | 8  |
| 2. Оксана ГЛУШКО<br>ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА ЯК ФАКТОР ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ:<br>ДОСВІД ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ .....                                | 20 |
| 3. Тетяна ЗЕНЧЕНКО<br>МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ТА МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ<br>УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ<br>ДИСКУРС.....                 | 42 |
| 4. Любомира ІЛІЙЧУК<br>ФУНКЦІЇ МОНІТОРИНГУ У ВНУТРІШНІЙ СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ<br>ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....                                                       | 61 |
| 5. Інна НІКОЛАЄСКУ<br>ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-<br>ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ КРІЗЬ<br>ПРИЗМУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....     | 77 |
| 6. Лідія СЛІПЧИШИН<br>ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ КЛАСТЕР ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ<br>МЕТОДИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАБУТНІХ УЧИТЕЛІВ<br>ТЕХНОЛОГІЙ.....                | 91 |

## ДОШКІЛЬНА, ПОЧАТКОВА І СЕРЕДНЯ ОСВІТА НА ШЛЯХУ РЕФОРМУВАННЯ

### 7. Вікторія БОНДАР

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....107

### 8. Галина БУТЕНКО

АКТИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ.....122

### 9. Василь ВАСЕНКО

ОСВІТНІЙ КЛАСТЕР ЯК ІНТЕГРАЦІЯ НАКОПИЧЕНОГО ДОСВІДУ СПІВПРАЦІ ТА СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙ У РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ.....133

### 10. Юлія ГЕРАСИМЕНКО

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ .....153

### 11. Василь ЗАПЛАТИНСЬКИЙ

УНІФІКАЦІЯ ТЕРМІНІВ ЩОДО НАДАННЯ ДОПОМОГИ: ОСВІТНІЙ ТА ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ.....169

### 12. Світлана КУШНІР

ОСОБЛИВОСТІ СФОРМОВАНOSTІ УЯВЛЕНЬ БАТЬКІВ ПРО ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....192

### 13. Наталія ЛАЗАРЕНКО, Оксана ВОЛОШИНА, Інна ЗАБУЖАНСЬКА

ВИМОГИ ДО ВЧИТЕЛЯ ХХІ СТОЛІТТЯ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ.....208

### 14. Тетяна ЛЕСІНА, Олександр ЛУЖАНСЬКИЙ

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-МЕДІАЦІЙНИХ НАВИЧОК УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ .....222

### 15. Оксана МОНДИЧ, Інна ЛИСЕНКО

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ООП В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МОЖЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОГО ПАТРОНАЖУ.....238

*16. Анатолій РЕБРИНА*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПОЖЕЖОГАСІННЯ ЯК ОСНОВА  
ВІТЧИЗНЯНОГО НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ППФК ДІТЕЙ І МОЛОДІ  
ЗАСОБАМИ ПОЖЕЖНО-ПРИКЛАДНОГО СПОРТУ.....252

*17. Василь СИНІГОВЕЦЬ, Лариса СИНІГОВЕЦЬ, Анастасія МИРОНЕНКО*

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БАЗОВИХ СТАТИЧНИХ І  
ДИНАМІЧНИХ ВПРАВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАНАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ  
ПЛАТЕСОМ ДІВЧАТ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....269

*18. Юлія СОЛОВЕЙ*

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ  
СТАБІЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ .....291

*19. СВІТЛАНА ТИТАРЕНКО*

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДІВ У РОБОТІ З  
ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРІ.....307

*20. Василь ТУТАШИНСЬКИЙ*

ПРОБЛЕМИ ПРОЄКТУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ  
ОСВІТИ НА ПРЕДМЕТНОМУ ЦИКЛІ НАВЧАННЯ.....320

## **ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА І ПРАКТИКА**

*21. Ірина БРЮХОВЕЦЬКА, Ганна ЗАХАРОВА, Юлія СИЛЕНКО*

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ  
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ  
ОСВІТИ.....332

*22. Наталія ІВАНИШИН*

АНАЛІЗ КОМПАРАТИВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ  
У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ.....351

*23. Ольга КАЙТАНОВСЬКА*

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ – ЗАОХОЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ  
ОСВІТИ.....362

*24. Людмила КОРЕНІВСЬКА*

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ  
КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МЕНЕДЖЕРІВ - ФАХОВИХ  
МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ.....376

25. *Інна ЧЕРВІНСЬКА, Назарій ПІНЧУК*  
СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА  
ОСВІТИ.....393

26. *Олена ШМИРКО, Тетяна БОДНАРЧУК*  
ПРОФЕСІЙНЕ СПРЯМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ З НІМЕЦЬКОЇ  
МОВИ У КОНТЕКСТІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ  
УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....411

## ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ У СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

27. *Larysa HOLENOK*  
BEYOND THE SCREEN: STRATEGIES FOR ENHANCING STUDENT  
ENGAGEMENT AND MOTIVATION IN DIGITAL LEARNING  
ENVIRONMENTS.....425

28. *Дарія ВОЗНОСИМЕНКО, Любов ТІТОВА*  
ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ  
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБАМИ  
ГЕЙМІФІКАЦІЇ.....436

29. *Максим ГОНЧАРЕНКО, Тетяна СОБЧЕНКО*  
КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕМАТИЧНИХ  
ПРОЄКТІВ У БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ.....451

30. *Ігор КОВАЛЬ, Юрій СУДНІЦИН*  
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ  
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ  
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СУСПІЛЬСТВА.....463

31. *Інна КОВТАНЮК, Олександр ПІДГОРНИЙ, Максим КОВТАНЮК*  
РОЛЬ ОНЛАЙНОВОГО СЕРВІСУ CANVA У СВІТІ ГЕНЕРАТИВНОГО  
ІШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....474

32. *Михайло КОПЕЛЬЧАК, Володимир ШЕВЧЕНКО, Руслан ГОЛІЯД*  
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ  
ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ  
ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО КЛАСТЕРА..... 488

33. *Ольга КОТОВА, Лінда СТРАУТМАН, Стелла МУНТЯН*  
ІНСТРУМЕНТИ ІШ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ  
ДИЗАЙНЕРСЬКИХ ПРОЄКТІВ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....505

34. *Олена СТОЛЯРЕНКО, ОКСАНА СТОЛЯРЕНКО, Ольга ПІНАЄВА*  
ІНТЕГРАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТА ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИХ  
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ОСВІТНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ  
У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ.....523

### **РОЗВИТОК ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

35. *Катерина ЖУРБА, Світлана ФЕДОРЕНКО, Ірина ШКІЛЬНА*  
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ  
У ТРЕНІНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ .....538

36. *Олена ІОНОВА, Світлана ЛУПАРЕНКО*  
ІНДИВІДУАЛЬНО-СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ  
ФОРМАЛЬНОГО ТА НЕФОРМАЛЬНОГО НАВЧАННЯ: ДОСВІД  
ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ШКОЛИ.....553

37. *Галина КОЛОМОЄЦЬ, Тетяна МАЛЕЧКО*  
ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ  
СОЛІДАРНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....573

38. *Юрій ОСИП*  
БІОХІМІЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ  
СТУДЕНТІВ СТОМАТОЛОГІВ.....583

39. *Андрій РЕБРИНА*  
ТОВАРИСТВО «СОКІЛ» ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ  
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....594

40. *Оксана СОРОЧИНСЬКА, Світлана КАБАН*  
ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ  
СЕРЕДОВИЩІ: ТРАЄКТОРІЇ, ПІДТРИМКИ, РИЗИКИ.....606

41. *Наталія ХАРЧЕНКО*  
ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВСЬКОЇ І  
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....618

## РОЗВИТОК ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

УДК: 373.1.02.37.091.212:351.858

<https://doi.org/10.52256/2710-3986.2-103.2025.35>

**Катерина ЖУРБА**

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу  
національно-патріотичного виховання*

*Інститут проблем виховання НАПН України*

*ORCID ID 0000-0002-3854-4033*

**Світлана ФЕДОРЕНКО**

*доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу  
національно-патріотичного виховання*

*Інститут проблем виховання НАПН України*

*ORCID ID 0000-0001-8517-9975*

**Ірина ШКІЛЬНА**

*кандидат педагогічних наук, старша наукова дослідниця,  
в.о. начальника відділу позашкільної роботи та забезпечення доступу до  
освіти головного управління загальної середньої освіти*

*Міністерство освіти і науки України*

*ORCID ID 0000-0001-9456-8278*

## ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ТРЕНІНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлюється питання формування національної солідарності української молоді у тренінговій діяльності. Встановлено, що тренінгова діяльність є ефективною формою роботи з молоддю, яка поєднує елементи навчання, виховання та особистісного розвитку, сприяє формуванню навичок комунікації, співпраці, взаємної підтримки. Доведено, що тренінги полегшують вияв емоцій і почуттів, стимулюють саморозкриття, знайомлять з новими зразками поведінки, націлюють на особистісні досягнення. При організації і проведенні тренінгу «Ми – це Україна» опирались на спільно вироблені правила роботи в групі та принципи (максимальної активності, добровільності, конфіденційності, «тут і тепер», зворотного зв'язку, рівності, інтерактивності, системності, персоніфікації висловлювань). Кожне тренінгове заняття складалась з пізнавальної, емоційно-ціннісної та практичної частин. Ефективність тренінгу з національної солідарності української молоді залежала від низки взаємопов'язаних чинників, як то:

*відповідність тренінгу викликам часу (війна, дезінформація, вплив ворожої пропаганди), опора на цінності, методична якість, створення психолого-педагогічних умов, які охоплювали зміст, методiku, контекст і особистісні характеристики учасників. Тренінгова діяльність передбачала застосування доцільних форм і методів, спрямованих на напрацювання ідей; аналіз проблеми; пошук рішення; творчого виявлення; дискусії; діагностичні методи; рефлексію. у програмі тренінгу виокремлено п'ять логічно взаємопов'язаних блоків відповідно до програми (Національна солідарність; Національна і громадянська ідентичність; Виховуємо відповідального громадянина; Лабораторія демократії та толерантності; Протидія ворожій пропаганді).*

**Ключові слова:** національна солідарність, тренінгові діяльність, принципи, українська молодь, форми і методи.

**Постановка проблеми.** Українське суспільство перебуває у складних умовах трансформаційних процесів, спричинених геноцидною війною росії проти України, глобалізаційними викликами та потребою збереження і утвердження національної ідентичності. Однією з найважливіших передумов стійкого розвитку держави виступає національна солідарність, яка виявляється у згуртованості громадян навколо спільних цінностей, ідеалів та стратегічних цілей. Особлива роль у цьому контексті відводиться українській молоді як активній соціальній групі, якій належить відновлювати Україну. Виходячи з цього, виховання у молоді почуття єдності, відповідальності та готовності до співпраці є стратегічним завданням національно-патріотичного виховання.

Значущість формування національної солідарності в українській молоді обумовлена тим, що військова агресія проти України актуалізує потребу згуртованості та взаємопідтримки усіх громадян України, а також врахування викликів, які постали перед українським суспільством і сучасною освітою. Серед яких інформаційні війни і маніпулятивні впливи ворожої пропаганди є реальною загрозою єдності українського суспільства, які створюють ризики дезорієнтації молоді, спричиняють небажання захищати Україну. Ще одним викликом є міграційні процеси та переміщення української молоді до країн ЄС під час війни, що потребує уваги до питань національної ідентичності та згуртованості української молоді за кордоном і в Україні й створюватиме передумови для повернення людського капіталу в Україну. Тривала війна та

невизначеність майбутнього знижують рівень довіри та солідарності у суспільстві, що потребує розуміння молоддю своєї місії в українському суспільстві та можливостей самореалізації.

За таких умов формування національної солідарності в українській молоді є важливим завданням, що визначає стійкість держави у перспективі, її здатність до відновлення і повоєнного розвитку. Однією з найбільш ефективних форм роботи з молоддю є тренінгова діяльність, що поєднує елементи навчання, виховання та особистісного розвитку, сприяє формуванню навичок комунікації, співпраці, взаємної підтримки. Залучення молоді до тренінгової діяльності дозволяє формувати необхідний досвід взаємодії, розвиває критичне мислення, ціннісні орієнтації та впливає на поведінку.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема формування в українській молоді національної солідарності перебувала у полі зору учених.

У колективному дослідженні І. Белкіна, С. Богатчук, К. Левчук, З. Макарова, Л.Швець, В. Мангори, І. Мазило «Соціогуманітарний розвиток українського суспільства в епоху модернізму та сучасні постмодерні трансформації» приділяється значна увага процесам глобалізації та демократизації, інтеграції української освіти до світового освітнього простору. Важливий акцент робиться на інноваційних формах і методах роботи з молоддю. У роботі підкреслюється: «Сучасні навчальні заклади зобов'язані впроваджувати нові підходи до навчання, що забезпечують розвиток комунікативних, творчих та професійних компетенцій, потреби в самоосвіті на основі потенційної різноманітності складу та організації освітнього процесу» [2, с.10]. Наводяться приклади виховного впливу активних та інтерактивних форм роботи, підтверджується ефективність їх застосування.

Ряд науковців (І.Білоус, Р.Брик, А.Дем'янюк, В. Савіцька, О. Кричківська, В. Кавецький, Л. Ребуха) наголошують на перевагах тренінгу, що забезпечує потребу учасників у спілкуванні, прийнятті, емоційній підтримці, зворотному зв'язку, особистісному зростанні. Важлива роль відводиться тренеру: «Тренер – це і аранжувальник поведінки учасників групи. Він сприяє ефективному обміну

запитаннями, почуттями та інформацією між учасниками та створює умови для пошуку відповідей для розв'язання проблем. Також, за потреби, коуч запобігає неприйнятній поведінці учасників чи деструктивному розгортанні подій, водночас підтримуючи членів групи у ситуаціях, коли їхні спроби висловити міркування чи поділитися емоціями по суті доречні, але за виконанням незграбні» [ 3, с.119].

Під час тренінгів використовуються активні та інтерактивні методи навчання: рольові ігри, колективні творчі справи, дискусії та вправи на згуртування. Ці методи сприяють формуванню емпатії, критичного мислення та здатності до конструктивного вирішення конфліктів.

Ідеї солідарності у демократичному суспільстві знайшли підтвердження і в зарубіжних дослідженнях британських учених М.Баррет і Д.Пічу, які використовуючи міждисциплінарний підхід розробили програму «Громадянської та політичної замученості молоді», результати впровадження якої демонструють зростання рівня відповідальності, готовності до волонтерської діяльності та активної участі у житті громади [1, с. 11–15]. На думку дослідників, проведена робота сприяла згуртованості молоді, переживанню причетності до спільноти, здатності ухвалювати колективні рішення та підтримувати один одного у досягненні спільних цілей. Також автори визначають і невирішені проблеми в цій галузі та пропонують ідеї для майбутніх досліджень.

Таким чином, актуальність формування національної солідарності молоді у тренінговій діяльності зумовлена як соціально-політичними викликами сучасності, так і потребою розвитку громадянської зрілості особистості. Використання активних методів навчання у тренінгах створює умови для практичного освоєння цінностей національної солідарності та формування готовності до відповідальної громадянської поведінки.

**Метою статті** є дослідження та висвітлення проблеми формування національної солідарності української молоді в тренінговій діяльності.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Тренінг з національної солідарності полягає в активному формуванні національної ідентичності, зміцненні міжособистісних зв'язків та розвитку громадянської відповідальності, що особливо актуально в умовах війни, соціальних трансформацій та потреби в консолідації суспільства.

До основних позитивних аспектів тренінгу належать особистісне розкриття учасників, усвідомлення ними проблем пов'язаних із національною солідарністю, національною ідентичністю, активне залучення усіх учасників, зміцнення командної взаємодії, узгодження структурних компонентів (когнітивного, емоційно-ціннісного, довільної спонуки та поведінкового). Це підтверджує те, що тренінги полегшують вияв емоцій і почуттів, стимулюють саморозкриття, знайомлять з новими зразками поведінки, націлюють на особистісні досягнення.

При розробці тренінгу ми враховували вікові особливості старшокласників та їх моральні потреби [4, с. 93]. Розроблений нами тренінг для учнівської молоді «Ми – це Україна» спрямований на формування в молоді національної свідомості, патріотизму та активної громадянської позиції. Його мета – допомогти учасникам усвідомити свою роль у розбудові держави та відчуті себе частиною української нації.

Основні цілі тренінгу:

- розвиток почуття гордості за Україну;
- формування національної ідентичності;
- підвищення мотивації до громадянської активності;
- виховання толерантності та солідарності;
- підготовка молоді до відповідального життя в суспільстві.

Групи для участі у тренінгу об'єднували до 20 осіб на добровільних засадах і визначалась наступними принципами:

- *принцип максимальної активності*, згідно якого учасники мають бути залучені до всіх етапів тренінгу: обговорень, вправ, рефлексій. Така активність сприяє глибшому засвоєнню знань і розвитку практичних навичок і

компетентностей. У процесі роботи тренер створює умови для безпечного самовираження та участі кожного;

- *принцип добровільності* визначався тим, що участь у тренінгу та виконання вправ не є примусовими. Це забезпечує психологічний комфорт і повагу до особистих меж кожного. Учасник сам вирішує, наскільки глибоко він готовий включатися в процес;

- *принцип конфіденційності* допомагав створити атмосферу довіри, відкритості та безпеки, бо все, що відбувається в тренінговій групі, залишається в її межах. На початку роботи тренер наголошує на важливості збереження приватності інших.

- *принцип «тут і тепер»* передбачає зосередження уваги учасників тренінгу на поточному моменті, емоціях, думках і діях, що дозволяє краще усвідомлювати свої відчуття без рефлексії минулого чи прогнозування майбутнього;

- *принцип зворотного зв'язку* є важливим елементом роботи, що сприяє конструктивній співпраці усіх учасників тренінгу. В тренінговій діяльності важливо аби зворотний зв'язок був щирим, доброзичливим і орієнтованим на розвиток кожного, що сприяє саморефлексії та корекції поведінки;

- згідно *принципу рівності* усі учасники, включно з тренером, мають рівні права на висловлення думок. Така відсутність ієрархії сприяє відкритому діалогу та взаємній повазі, де тренер виступає як фасилітатор, а не як керівник;

- *принцип інтерактивності* визначається взаємодією учасниками у ході рольових ігор, дискусій, групових завдань. Це дозволяє активізувати емоції та поведінкові реакції, моделювати реальні ситуації та шукати спільні рішення;

- *принцип системності* Тренінг має чітку структуру: вступ, основна частина, підсумки. Кожен етап логічно пов'язаний з попереднім і наступним. Це забезпечує поступове формування знань і навичок.

- *принцип персоніфікації висловлювань* полягав у тому, що учасник говорить від себе, використовуючи форму "Я-висловлювань", а не узагальнень чи оцінок інших.

- На початку тренінгу учасники розробили правила роботи у групі, з-поміж яких були такі:

- 1) говорити по черзі, не перебиваючи один одного;
- 2) поважати думку кожного, навіть якщо вона відрізняється;
- 3) анонімність ситуацій, що розповідаються;
- 4) краще промовчати, ніж говорити не те, що думаєш;
- 5) говорити від свого імені і про свої почуття;
- 6) не можна давати оцінку виступу, якщо людина сама про це не попросить;
- 7) брати участь у вправах, обговореннях, дискусіях;
- 8) ділитися власним досвідом, не нав'язуючи його іншим;
- 9) приймати себе та інших такими, які вони є.

Кожне заняття складалась з трьох частин.

Перша частина *пізнавальна* була спрямована на розширення знань, формування нових уявлень про національну солідарність та розвиток когнітивних компетентностей учасників через інформування, аналіз, порівняння, вивчення досвіду, створення моделей, встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо.

Друга частина – *емоційно-ціннісна* була спрямована на формування емоційного клімату групи й передбачала емоційне розкриття учасників тренінгу через емоції, ціннісне осмислення, усвідомлення внутрішніх ресурсів, життєвих орієнтирів, переживання підтримки і визнання.

Третя частина – *практична*, забезпечувалася через інтерактивні методи, які дозволяють учасникам не лише засвоїти теоретичний матеріал, а й відпрацювати навички, змодельовати поведінку та закріпити цінності у дії, що виявляється у моральній стійкості та громадянській активності.

Усі заняття відповідали структурній логіці тренінгового процесу і включали вітання, ознайомлення загалом з темою та завданнями заняття,

теоретичну інформацію, нормативні документи, обговорення, роботу в групах, вправлення, відпрацювання навичок, міжособистісну взаємодію, підсумки, рефлексію.

У ході тренінгових занять реалізувався особистісно орієнтований підхід, що ставив за мету розкрити потенціал кожного учасника, як педагогічна і фасилітаційна стратегія. Особистісно орієнтований підхід у тренінгу реалізувався через визнання унікальності кожного учасника, створення умов для його самовираження, саморозвитку та емоційної безпеки.

В роботі тренінгу використовувалися доцільно підібрані форми і методи, що стимулювали старшокласників до:

- напрацювання ідей («Мозковий штурм», «Мікрофон», «Аукціон думок», кластерний метод, наративний метод, визначення пріоритетів, очікувань);
- аналізу проблеми (групова дискусія, обговорення, метод «дерева проблем», презентація, проєктивне малювання, симуляції, кейс-аналіз, рольова гра, модерація);
- пошук рішення (метод «Шість капелюхів», SWOT-аналіз, метод «Проблемне поле», коло ідей, розв'язання ціннісних дилем, метод «Акваріум», «Мапа» рішень);
- творчого виявлення (творчі задачі, метод асоціацій, психомалюнки, метод «Снігова куля», колажі, форум-театр);
- дискусії (Метод «Прес», «Снігова куля» фасилітована дискусія, групова дискусія, «Галерея думок», «круглий стіл»);
- діагностичні методи (анкетування, опитування, метод «Три речення», самооцінка, метод «Незакінчене речення», метод «Карта змін», тестування );
- рефлексії («Рефлексивне коло», «Карта емоцій», «Лист собі у майбутнє» експліцитно-рефлексивний метод, сінквейн, кольорові стіки, щоденник).

Програма тренінгу забезпечувала створення позитивного середовища для прояву згуртованості, національної єдності, національної солідарності, що дозволило учасникам краще усвідомлювати почуття відповідальності за долю України та активної громадянської позиції, що базується на національних

цінностях, культурній спадщині та спільному прагненні до розвитку України як демократичної, правової та незалежної держави.

### **Завдання тренінгу:**

#### **1. Систематизувати і поглибити знання про:**

- концептуальні засади формування національної солідарності в учнівської і студентської молоді у мирний і військовий період;
- основні тенденції та формування національної солідарності у молоді; підходи до виховання громадянина-патріота;
- громадянськість як інтегративну якість особистості;
- національну та громадянську ідентичність;
- відповідальність як цінність і умова функціонування громадянського суспільства ;
- форми і методи формування національної солідарності в учнівської і студентської молоді;
- міжнародні та вітчизняні орієнтири формування національної солідарності;
- тренінг як ефективну форму згуртування учнівської і студентської молоді довкола національних цінностей.

#### **2. Мотивувати учасників тренінгу щодо:**

- Бажання впроваджувати методики з формування національної солідарності старшокласників;
- оволодіння та використання у виховній роботі інноваційних форм і методів;
- суб'єкт-суб'єктної взаємодії у контексті формування національної солідарності в місцевій громаді.

#### **3. Формувати уміння і навички:**

- прояву діяльнісного патріотизму, здатності діяти згуртовано задля спільної мети;
- спільне планування та реалізація патріотичних, культурних та волонтерських проєктів;

- прояв лідерських якостей, готовність допомагати і брати на себе відповідальність за спільну діяльність і можливі наслідки;
- прояв психологічної і моральної стійкості у різних ситуаціях;
- готовність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Програма тренінгу складається з п'яти взаємопов'язаних блоків, які забезпечують поетапне занурення в проблему формування національної солідарності, поєднують когнітивний, емоційно-ціннісний, довільної спонуки і поведінковий рівні навчання, сприяючи глибокому особистісному розвитку, адаптовані до вікових, соціальних та культурних особливостей учасників, забезпечуючи актуальність і ефективність вплив.

Блок 1. Національна солідарність;

Блок 2. Національна і громадянська ідентичність;

Блок 3. Виховуємо відповідального громадянина;

Блок 4. Лабораторія демократії та толерантності;

Блок 5. Протидія ворожій пропаганді.

У змісті першого блоку **«Національна солідарність»** висвітлюються ключові поняття «національна солідарність», «внутрішня солідарність», «транснаціональна солідарність», які дозволяють краще зрозуміти сутність і психологічні механізми цього феномену. Перший блок містить міні-лекцію «Концептуальні засади національної солідарності в умовах війни і повоєнний час», фасилітовані дискусії «Україна у геополітичному вимірі», «Ідеї, що об'єднують і роз'єднують українців», інформаційне повідомлення «Формування національної солідарності через діалог». Робота в групах World Café, Fishbowl, Метод «6 капелюхів» Едварда де Боно, рефлексивне слухання тощо.

Зміст другого блоку **«Громадянська і національна ідентичність»** висвітлює концептуальні підходи до формування громадянської та національної ідентичності учнівської молоді у мирний і військовий час; зміст та напрямки формування громадянської та національної ідентичності особистості; підходи до виховання громадянина-патріота. Другий блок передбачає:

інформаційне повідомлення «Нові акценти виховання учнівської і студентської молоді», робота в парах «Завдання та зміст формування національної солідарності», інформаційні повідомлення «Матриця умов формування національної єдності», «Громадянська ідентичність української молоді», групова дискусія «Шляхи утвердження української національної і громадянської ідентичності».

Зміст блоку **«Виховуємо відповідального громадянина»** спрямований на поглиблення знань про національну ідентичність та громадянськість як моральну рису, права і обов'язки громадянина України, усвідомлення свого місця в суспільстві, країні в період війни і повоєнної відбудови; почуття відповідальності за майбутнє України. У третьому блоці передбачено наступні активності: міні-лекція «Проблема громадянського виховання в сучасному осмисленні. Досвід і практика», керовані дискусії «Проблеми громадянського суспільства» і «Громадянське виховання у викликах часу», створення соціальної реклами та її обговорення, інформаційне повідомлення «Аргументація у громадянському вихованні». Під час тренінгу пропонуємо використовувати активні методи, зокрема фасилітовану технологію Open space – відкритий простір для пошуку, у активній взаємодії, ефективних підходів до виховання особистості громадянина-патріота. Ця технологія допоможе акумулювати зусилля групи на знаходження оптимальних підходів до вирішення означеної проблеми.

Зміст четвертого блоку **«Лабораторія демократії та толерантності»** зосереджено на розкритті сутнісних характеристик та складових національної солідарності, можливостей суб'єктів виховного процесу, парламентаризму в освітньому закладі, волонтерського руху, учнівського/студентського самоврядування. Основними активностями цього блоку є: інформаційне повідомлення «Чинники демократизації українського суспільства», міні-лекція «Партнерство як школа національної солідарності», брейн сторм «Хто може бути партнером у вихованні», дискусійна панель «Громадянська активність та ініціативність у партнерській взаємодії».

Зміст наступного блоку **«Протидія ворожій пропаганді»** спрямовано на презентацію підходів і методів виховання, які є найбільш дієвими у протидії ворожій пропаганді, розпізнавання, критичне осмислення та розвиток навичок логічного аналізу, аргументації, перевірки фактів, актуалізацію знань щодо наслідків впливу ворожої пропаганди та внесення розколу у суспільство, руйнування національної єдності і солідарності. Важливий акцент модуля зроблено на формуванні тактики інформаційного спротиву, яка полягає у розпізнаванні ворожої пропаганди, реакції на пропаганду у соцмережах, діалозі з дезорієнтованими людьми, поширенні правдивої інформації. Основними активностями модуля є: міні-лекція «Моделі інформаційного впливу», повідомлення-презентація «Інформаційна гігієна», творча вправа «Позитивний контент», практика «Інструменти критичного мислення».

Ефективність тренінгу з національної солідарності української молоді залежала від низки взаємопов'язаних чинників, як то: відповідність тренінгу викликам часу (війна, дезінформація, вплив ворожої пропаганди), опора на цінності, методична якість, створення психолого-педагогічних умов, які охоплювали зміст, методику, контекст і особистісні характеристики учасників.

Підсумкове опитування показало, що у старшокласників зріс інтерес до питання національної солідарності. Розмірковуючи над складниками феномену національної солідарності респонденти, вказали спільну територію проживання або країну (10,2%), мову (8,5%), культуру і традиції (7,2%), спільні цінності (6,5%), спільні інтереси (6,5%), історична пам'ять (6,5%), робота і партнерство заради досягнення спільної мети (6,1%), національна свідомість (6,1%), громадянська відповідальність (5,4%), рішучість (5,4%), повага один до одного (5,4%), допомога і взаємодопомога (4,3%), комунікація (3,4%).

Навпроти, рисами, які роз'єднують з точки зору респондентів є недовіра (3,7%), конфлікти (3,4%), підозри (2,5%), взаємні звинувачення (2,5%), упередженість (1,4%), небажання розвиватися і змінюватися (1,4%), нерівність (1,5%), маніпулювання свідомістю (0,5%), відсутність спільного бачення (0,5%), відсутність порозуміння (0,5%), недобросовісна конкуренція (0,2%).

Міні-бесіди проведені в рамках тренінгу «Символи української національної солідарності», «Пам'ятаємо про кожного, хто боронив Україну», «Україна переможе», «Бути поруч і допомагати» спонукали учасників тренінгу замислитися над питаннями національної солідарності, національної єдності.

Учасникам також пропонувалось виконати колажі («Нація крилатих», «Україна нескорена», «Воля до перемоги», «Ми волонтери») і психомалюнки («Я і Ми», «Міст між нами», «Українська мрія»), що сприяли би глибокому емоційному і символічному осмисленню національної ідентичності, єдності та особистої причетності до спільного буття України, оскільки ці методи працюють на рівні несвідомого, образного, емоційного – і саме тому є незамінними в роботі з молоддю.

Сюжетно-рольові ігри «Рішення громади», «Партнерство», «Справедливий мир» сприяли формуванню у молоді ключових компетентностей національної солідарності через практичне моделювання соціальних ситуацій, що вимагають співпраці, відповідальності та морального вибору.

Учасники підтвердили, що участь у тренінгу допомогла їм глибше зрозуміти поняття національної солідарності (25,6%), єдності (17,2%), громадянської відповідальності (16,7%), усвідомити власну роль у зміцненні спільноти (14,5%), підтримці інших (12,5%), протидії деструктивним впливам (11,4%), засвоїти навички конструктивного діалогу (8,7%), навчитися працювати в команді (7,6%), відчувати емоційну підтримку (5,4%), причетність до спільної справи (3,5%), пережити гордість за свою національну ідентичність (2,5%), змінити свої уявлення про національну солідарність від абстрактного до дієвого (1,5%), пережити свою значимість для інших (1,5%), розпізнавати маніпуляції і фейки (0,5%).

**Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок.** Формування національної солідарності української молоді в умовах сучасних викликів є надзвичайно актуальним завданням. Тренінгова діяльність як методична форма дозволяє ефективно реалізувати це завдання, оскільки сприяє

розвитку знань, мотивації, практичних умінь і навичок, що забезпечується доцільними методами впливу.

У перспективі подальшого розвитку важливо інтегрувати тренінгові програми у систему освіти та позашкільної роботи, орієнтуючи їх на виховання громадянської зрілості та готовності молоді до спільної діяльності задля розвитку держави.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Barrett M., Pachi D. Youth Civic and Political Engagement. London: Taylor & Francis, 2019. 180 p.

2. Bielkin I., Bogatchuk S., Levchuk K., Makarov Z., Shvets L., Mangora V., Mazylo I. Socio-humanitarian development of Ukrainian society in the epoch of modernity and current postmodern transformations. Monograph. Boston, USA: Primedia eLaunch, 2022. 224 p

3. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / Л. Ребуха, І. Білоус, Р. Брик, А. Дем'янюк, В. Савіцька, О. Кричківська, В. Кавецький. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.

4. Мороз, Л. І. Тренінг особистісного зростання та його психологічний супровід. Актуальні проблеми психології : Психологічна теорія і технологія навчання. 2007. Т. 8. Вип. 4. С. 91–99.

*Стаття надійшла до редакції 03.10.2025*

**Kateryna ZHURBA, Irina SHKILNA. Formation of national solidarity of ukrainian youth in training activities.** *The article highlights the issue of forming national solidarity of Ukrainian youth in training activities. It has been established that training activities are one of the most effective forms of work with youth, which combines elements of education, upbringing and personal development, contributes to the formation of communication skills, cooperation, mutual support. It has been proven that trainings facilitate the expression of emotions and feelings, stimulate self-disclosure, introduce new patterns of behavior, and aim at personal achievements. When organizing and conducting the training “We are Ukraine”, we relied on jointly developed rules of work in a group and principles (“here and now”, personification of statements, emotional connection, activity, trust, confidentiality). Each training session consisted of cognitive, emotional-value and practical parts. The effectiveness of the training depended on the appropriate application of forms and methods of education. During the training, various forms, methods and techniques were used, mainly focused on the accumulation of ideas; disclosure of the problem; search for a solution; creative expression; discussion methods; diagnostic methods; reflection.*

*The training program includes five blocks, each of which has its own purpose, specific content, which logically continues the content of the previous block and is revealed in accordance with the objectives of the program (National Solidarity; National and Civic Identity; Educating a Responsible Citizen; Laboratory of*

*Democracy and Tolerance; Counteracting Hostile Propaganda). The practical significance of the article lies in the fact that its materials can be used in research on the specified problem and in the organization of educational work in institutions of higher education, general secondary education, for the training of teachers and trainers.*

**Keywords:** *national solidarity, training activities, principles, Ukrainian youth, forms and methods.*

## REFERENCES

1. Barrett M., Pachi D. Youth Civic and Political Engagement. London: Taylor & Francis, 2019. 180 p.
2. Bielkin I., Bogatchuk S., Levchuk K., Makarov Z., Shvets L., Mangora V., Mazylo I. Socio-humanitarian development of Ukrainian society in the epoch of modernity and current postmodern transformations. Monograph. Boston, USA: Primedia eLaunch, 2022. 224 p.
3. Innovatsiini tekhnolohii navchannia v umovakh modernizatsii suchasnoi osvity : monohrafiia / L. Rebukha, I. Bilous, R. Bryk, A. Demianiuk, V. Savitska, O. Krychivska, V. Kavetskyi. Ternopil : ZUNU, 2022. 143 s.
4. Moroz, L. I. Treninh osobystisnoho zrostannia ta yoho psykholohichni suprovid. Aktualni problemy psykholohii : Psykholohichna teoriia i tekhnolohiia navchannia. 2007. T. 8. Vyp. 4. S. 91–99.